

980123-1

České slovo „pravda“ je nápadně příbuzné s celou řadou dalších slov, jako je právo, spravedlnost, spraviti a spravovati (a také spravovati se), správný, pravý, napravovati, náprava, ale také praviti, rozprávěti a rozprava, zpravit a zpráva, vypraviti a výprava, vypravovati, pravidlo, pravítko, dokonce poprava, atd. atd. Společným kořenem jen ono „prav“, původně spjaté s orientací ve světě, totiž s rozlišením „pravé“ a „levé“ strany. Nemůžeme přehlédnout jistou analogii s jinou orientací, totiž vertikální: nahoře a dole. Všechno se zdá naznačovat, že tato druhá orientace je přinejmenším pro český jazyk pozdější a takřkajíc druhotná, protože v jazyce není uložena už v samotných kořenech: slova právě uvedená poukazují na „horu“ a „důl“: horní, hořejší, dolní dolejší apod. Alternativou může být místo hory také „vrch“: vrchní, svrchovaný, vrchnost, vyvrcholení (přičemž poněkud neutralizujícím či vůbec zpochybňujícím způsobem lze něco považovat za pouze „povrchní“, protože zůstává jen u „povrchu“). Tato nejasnost či spíše obouvýznamnost vedla ostatně k zdůraznění „podzemí“ oproti pouhému povrchu: důl či doly vedou do podzemí, podobně jako řada jeskyní. Naproti tomu vpravo je vpravo, vlevo je vlevo – mezi obojím není smíru. Pokud si připomenem tzv. střed, jde o docela jinou tradici, zejména o Aristotelovu myšlenku „střednosti“ jako vyváženosti, kde už ona normativní stránka byla obvykle zcela zapomenuta. K téže orientaci (totiž „nahore-dole“ se pak přidávají další slova: vysoký – nízký, povýšit, ponížít, povznést, upadat atd., takže tím už nevzniká nic nového. To vše nalézáme také v jiných jazycích. Naproti tomu zvláštností češtiny je ono již dávné a frekventované odvozování slov od orientace pravo-levé i v případech, kdy to v jiných jazycích nenalézáme. V latině spolu sice souvisí ius a iustitia, ale etymologicky naprosto vzdálená je veritas, verum. Také v němčině je Wahrheit a wahr, wahren atd. etymologicky odvozeno z jiného kořene než Richtigkeit, Recht i recht, gerecht, Gerechtigkeit, Gericht atd.

(Písek, 980123-1.)